

LA PLANIFICACIÓ I LA REALITZACIÓ D'UNA RUTA POÈTICA COM A
PROPOSTA DE MILLORA DE L'EDUCACIÓ LITERÀRIA I COM A EINA
D'INTEGRACIÓ EN L'ENTORN

Àngels Gregori Parra
Universitat de València

Com que el gènere poètic gaudeix d'un espai confús a l'aula, tant en els nivells d'ensenyament primari com en Secundària i, tenint en compte també les infinites possibilitats que ens pot arribar a oferir la poesia en el procés d'ensenyament-aprenentatge, aquesta proposta es basa en el disseny d'una ruta poètica, ja que es tracta d'un recurs que pot arribar a oferir una gran quantitat d'avantatges a l'alumnat.

Aquesta investigació naix d'una preocupació i d'una mancança: del poc espai que ocupa el gènere poètic dins l'aula i de la consciència que la poesia, tractada correctament al centre educatiu, és un instrument essencial per eixamplar els coneixements i per reforçar actituds, per desenvolupar habilitats de caràcter oral, crític, intel·lectual o afectiu, per emmagatzemar experiències personals sorgides i vinculades a la vida real, per progressar en el treball col·lectiu i en les activitats cooperatives (BORDONS & DÍAZ-PLAJA: 2004; ARENAS & MADRENAS: 2009; ARTIGUES: 2009; BALLESTER & IBARRA: 2009; BORDONS & FERRER: 2009; RIBEIRO: 2009; BALLESTER, 2015) i, no en menor mesura, per generar i oferir eines, instruments, idees i recursos per aplicar l'experiència a l'aula.

És cert que existeixen una gran quantitat de motius i raons que justifiquen el mal ús que sovint es fa de la poesia a l'aula. Una d'aquestes raons no l'hem de buscar només en els receptors, sinó en els emissors. Hauríem de preguntar-nos per què el professorat de vegades tenim tanta por del gènere i per què ens costa tant acostar-lo als alumnes d'una manera que els resulte atractiva, suggeridora i motivadora. És cert que es tracta d'un gènere que requereix un esforç important i certes exigències, però també és veritat que conté una gran quantitat de llibertats.

És en aquest punt on nosaltres defensarem una planificació i una execució d'una ruta literària com a proposta de millora de l'educació lite-

rària, ja que es tracta d'un recurs a partir del qual nosaltres, com a docents, podem obtenir una gran quantitat de beneficis pel que fa a l'adquisició de coneixements transversals en el nostre alumnat. Com expliquen Bataller i Gassó, «durant els últims anys hem assistit a un canvi de paradigma en la teoria i ensenyament de la literatura que fa considerar de forma significativa la dimensió geogràfica dels textos literaris» (2014, 9). Certament, a més de l'amor per la literatura, els itineraris literaris naixen de la passió pel territori i es gesten per l'interés i la vocació de voler fer arribar un text concret a una quantitat més gran de lectors. O, en tot cas, de fer un acostament lúdic i seductor cap a la literatura, una forma suggeridora d'apropar el text literari a nous lectors. A més de les aportacions de Bataller i Gassó (2014), hem de citar autors com Soldevila (1988; 1994; 2004), Vilagrasa (1988), Campillo (1989), Carreras (2003), Nogué (2007) o Bataller (2014).

Estudiar la literatura des del paràmetre de les geografies literàries suposa un recurs molt útil i, alhora, motivador, per treballar-la dins l'àmbit educatiu i endinsar l'alumnat en determinades obres i autors, així com també una eina per a l'educació literària de gran seducció que va més enllà de la literatura mateix i que ens insereix, directament, en altres disciplines, com el patrimoni, la història, el turisme o la geografia d'un territori concret. Donar vitalitat —i, per tant, sentit— als textos és una forma de defugir d'una visió historicista de la literatura. I associar un text concret a un paisatge és, sens dubte, una forma de donar sentit al fet literari.

Una de les eines que possiblement pot resultar de gran interès per al professorat a l'hora de plantejar-se el disseny o la realització d'un itinerari literari és el lloc web Mapa Literari Català,¹ que disposa d'una extensa selecció d'autors a partir dels quals es pot anar seguint una ruta literària d'aquests escriptors o d'alguna de les seues obres.

El disseny d'una ruta poètica ens permet realitzar-la sota un ampli ventall de possibilitats amb l'alumnat: des de fer un viatge fins als indrets on un determinat escriptor va crear una obra, fins a preparar-la perquè l'alumnat la pugui realitzar de forma virtual a l'aula d'informàtica o per les immediacions del centre educatiu. Totes les diferents formes de confec-

¹ <http://www.mapaliterari.cat>

ció d'una ruta literària permeten que l'alumnat arribe a assolir capacitats com:

- Desenvolupar la competència lectora i literària de l'alumnat des dels paràmetres de l'educació literària.
- Millorar el bagatge poètic de l'alumnat de primer de Batxillerat al mateix temps que formar lectors sense complexos i lliures de prejudicis, amb el suficient criteri per tal de triar i seleccionar determinades obres i textos pel seu valor.
- Generar una sèrie de materials i propostes didàctiques per tractar el text poètic en un grup de primer de Batxillerat de manera que supose un acostament al gènere de manera suggeridora i engrescadora.
- Aprofundir en la competència comunicativa i desenvolupar la comunicació lingüística, fent ús del llenguatge en la vida espontània i interactuant en la societat enmig de situacions comunicatives lliurades de tota ficcionalitat.
- Despertar la vessant més artística i creativa de l'alumnat, fomentant no només la màxima llibertat a l'hora d'interpretar els textos, sinó incitar l'alumnat perquè desenvolupe la creació literària.
- Confegir estratègies per fer de la lectura literària una activitat atractiva.
- Conèixer més a fons el país i la realitat ciutadana, cultural, històrica, patrimonial, lingüística i social amb la qual ens identifiquem.
- Observar de quina manera es relaciona la literatura amb l'entorn, veure les diferents possibilitats narratològiques d'un determinat espai, així com també la llegibilitat.

Hi ha moltes maneres d'acostar-se al territori des de les geografies literàries. Pensem en autors valencians a partir dels quals podríem, per exemple, fer un itinerari a través dels seus textos. Des d'Enric Valor fins a Josep Piera, passant per Vicent Andrés Estellés. En aquest cas, el que hem fet és elaborar una ruta poètica virtual a partir de l'obra de la poetessa Marta Pessarrodona, ja que es tracta d'una de les autores més representatives de la poesia contemporània i, al mateix temps, també una de

les autores que més ha desenvolupat una mena de *poètica de l'espai* a la seua obra. El fet de realitzar un itinerari de caràcter virtual ens permet afegir una sèrie d'avantatges a l'itinerari. I és que determinar de quina manera afecta el món de les noves tecnologies a la literatura o reflexionar fins a quin punt la literatura pot aprofitar-se d'aquests instruments és una realitat cada vegada més palpable si volem que els nostres alumnes siguen nadius digitals, com defensarà Prensky. Cada vegada estem més convençuts que en l'estudi i l'ensenyament de l'educació literària han d'ocupar un lloc destacat conceptes com la intertextualitat, el multilingüisme o la interdisciplinarietat; nocions que són, al capdavall, els camins que ens obrin les portes cap al món digital i que tracen vasos comunicants tant a la xarxa com a la literatura.

Així, doncs, hem dissenyat una web que conté els elements perquè l'alumnat d'un curs de primer de Batxillerat realitze un itinerari poètic virtual. En concret es tracta de fer una ruta a partir del poema «Berlín: gener 1929» de Pessarrodona, que forma part de l'obra *Berlin Suite*. Tinguem present que la realització de la ruta vindrà condicionada per una sèrie de propòsits afegits: conèixer l'espai viscut d'una de les poetesses més interessants del nostre temps, conèixer els recursos informàtics que Internet ens pot donar, familiaritzar-nos amb diverses eines informàtiques, descobrir llocs en el temps i en la història que potser són desconeguts per a l'alumnat, fer del text poètic una acció a partir de la qual nosaltres som protagonistes o conèixer noves formes que la xarxa ens ofereix per potenciar el plaer de la lectura.

El *site* Itinerari Poètic² proposa la realització d'una ruta poètica a partir del poema de l'autora. Aquesta activitat està pensada per realitzar-se durant la sessió de l'assignatura de «Valencià: llengua i literatura», sempre que tinguem en compte que la seua implementació és necessària a l'aula d'informàtica del centre. El temps d'una sessió de classe de l'assignatura serà suficient per dur-la a terme. Com veurem en accedir-hi, una vegada llegit el text se'ns proposa una sèrie d'activitats (14 en total) per poder realitzar la ruta. Al mateix temps, el web compta amb una sèrie de recursos interactius que l'alumnat pot utilitzar en cas que ho desitge:

² <https://sites.google.com/site/itineraripoetic/home>

mapes interactius de Berlín, galeries d'imatges, diccionaris, enciclopèdies o seleccions i antologies poètiques.

Amb la configuració, el disseny i la realització d'aquest plantejament, volem assolir una doble intenció en l'alumnat: que hi entre en el gènere poètic d'una forma suggeridora i divertida al mateix temps que aprengui la gran varietat d'opcions que ens pot donar una proposta de caràcter transversal com aquesta.

En els últims anys, nombrosos especialistes en el camp de la didàctica de la literatura han treballat amb la finalitat de confegir propostes al voltant del patrimoni literari, aportant informació valuosa amb la finalitat d'orientar a l'hora de dissenyar propostes didàctiques en els cursos d'ESO i de Batxillerat referents als itineraris literaris. Així, com afirma Soldevila: «Possiblement, amb els anys d'experiència didàctica dels quals podem parlar, el recurs de les rutes literàries és un dels més eficaços i rendibles d'entre tots els que hem utilitzat» (2004, 28). Si a aquesta forma d'acostar-nos a la literatura, afegim el fet de fer-ho des de les TIC, aprofitant els recursos que ens pot arribar a proporcionar, estarem d'acord que ens trobem davant d'una proposta riquíssima per a l'alumnat en tots els sentits.

Hem de tenir present que les rutes literàries naixen de l'amor i la passió per la terra i es gesten a partir de la vocació de voler facilitar textos d'autors a una quantitat més gran de receptors. Acostar-nos a la literatura suposa una possibilitat de lectura que va més enllà del suport en paper, perquè des d'un punt de vista geoliterari entenem les rutes des de la visita a la residència d'un autor fins a un vers en el qual es fa referència a un espai concret. I és que, més enllà de la comprensió i de la recepció del missatge literari, endinsar-nos en aquest camp significa entrar en acció i fer un ús total de la funció social que ha de tenir la literatura: treballar-la sota diversos usos i punts de vista que ens permeten concebre el territori com un projecte literari, social, cultural, lingüístic, educatiu i constructiu.

BIBLIOGRAFIA

ARENAS, Carme & Dolors MADRENAS (2009): «Per què poesia contemporània a l'aula?», en Glòria BORDONS (coord.), *Poesia i educació. D'Internet a l'aula*, Barcelona, Graó, p. 77-92.

- ARTIGUES, Antoni (2009): «Pràctiques de mestre d'Educació Primària a la Universitat de les Illes Balears», en Glòria BORDONS (coord.), *La poesia contemporània. Una eina per canviar actituds en els futurs mestres i per millorar la llengua*, Barcelona, Graó, p. 81-103.
- BALLESTER, Josep (2015): *La formación lectora y literaria*, Barcelona, Graó.
- BALLESTER, Josep & Noelia IBARRA (2009): «La enseñanza de la literatura y el pluralismo metodológico», *OCNOS: Revista de Estudios sobre Lectura*, núm. 5, p. 25-35.
- BATALLER, Alexandre (2014): «Les marques i els llocs literaris com a elements de transposició didàctica: el cas d'Ausiàs March», en Jordi CHIMILLAS & Ricard GIRAMÉ (coords.), *Per vells carrers de poble. Territori, marca, educació i patrimoni*, Vic, Servei de Publicacions Institucionals Universitat de Vic, p. 163-174.
- BATALLER, Alexandre & Héctor GASSÓ (coord.) (2014): *Un amor, uns carrers. Cap a una didàctica de les geografies literàries*, València, Publicacions de la Universitat de València.
- BORDONS, Glòria & Anna DÍAZ-PLAJA (coord.) (2004): *Ensenyar literatura a Secundària. La formació de lectors crítics, motivats i cultes*, Barcelona, Graó.
- BORDONS, Glòria & Júlia FERRER (2009): «Introducció», en Glòria BORDONS (coord.), *Poesia i educació. D'Internet a l'aula*, Barcelona, Graó, p. 7-13.
- CAMPILLO, Xavier (1989): «Geografia i literatura a l'Alt Pirineu català: bases per a un mètode de treball humanístic a partir de la literatura», *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm. 15, p. 111-122.
- CARRERAS, Carles (2003): *La Barcelona literària. Una introducció geogràfica*, Barcelona, Proa.
- NOGUÉ, Joan (2007): *La construcción social del paisaje*, Madrid, Biblioteca Nueva.
- SOLDEVILA, Llorenç (1988): *Una ruta planiana*, Mataró, Juliana.
- (1994): *Una proposta d'educació integral. Ruta literària al Montseny*, Argentona, L'Aixernador.

- (2004): «Ensenyar història de la literatura a segon cicle de Secundària», en Glòria BORDONS & Anna DÍAZ-PLAJA (coord.), *Ensenyar literatura a Secundària: formant lectors crítics, motivats i cultes*, Barcelona, Graó, p. 19-29.
- VILAGRASA, Joan (1988): «Novela, espacio y paisaje: sugerencias para una geosofía estética», *Estudios geográficos*, núm. 191, p. 271-285.